

VARMASTI VAPAAEHTOINEN

**Opas vapaaehtoistoimintaan
ikäihmisten parissa**

SISÄLTÖ

Tervetuloa vapaaehtoiseksi	3
1. Mitä on vapaaehtoistoiminta	4
Miksi vapaaehtoiseksi ?	
2. Mitä vapaaehtoisena voi tehdä?	7
3. Miten ryhtyä vapaaehtoiseksi?	9
Vapaaehtoistoiminnasta sopiminen	
Salassapitositoumus	
Todistus vapaaehtoisena toimimisesta	
4. Vapaaehtoistoiminnan säännöt	12
Ammattityön ja vapaaehtoistoiminnan raja	
5. Vapaaehtoisen palkitseminen ja kulukorvaukset ...	14
Matkakulut	
Työasut ja -välineet	
Ateriat	
Palkitseminen	
6. Työnhakija vapaaehtoisena	16
7. Turvallisuus vapaaehtoistoiminnassa	17
Vapaaehtoistoiminnassa jaksaminen	
8. Vapaaehtoisen vastuu	19

Teksti: Elina Willberg
Taitto: Vilja Heinonen, Kraffa
Paino: Juvenes Print Oy, 2015

Kannen kuvat: Pilvi Tuomainen ja Susanna Lyly

TERVETULOA VAPAAEHTOISEKSI!

Tämä opas on laadittu sinulle, joka harkitset osallistumista vapaaehtoistoimintaan tai jo toimit vapaaehtoisena. Opas tarjoaa vinkkejä vapaaehtoistoimintaan ikäihmisten parissa. Vapaaehtoisena voi toimia monilla muillakin elämänalueilla, kaikenlaisia vapaaehtoisia tarvitaan.

Vapaaehtoistoimintaan liittyy periaatteita ja sääntöjä, jotka on hyvä tuntea. Suomessa ei toistaiseksi ole vapaaehtoistoimintaa koskevaa yhtenäistä lainsäädäntöä, mutta eri laeissa on sääntöjä, jotka koskevat myös vapaaehtoisia. Kun tietää pelisäännöt, on helpompi toimia.

Parhaimmillaan vapaaehtoistoiminta tarjoaa virkistystä, uusia kokemuksia, oppimista sekä ystäviä ja yhdessäoloa. Se auttaa jaksamaan omassa elämässä ja tuo siihen merkityksellisyyttä. Oma elämäkokemus on arvokas vapaaehtoistoiminnan voimavara, eivät niinkään tekniset tiedot tai taidot. Vapaaehtoisena toimit tavallisen ihmisen taidoilla ja omalla persoonalla.

Oppaan ovat tuottaneet yhteistyössä Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra ja Tampereen kaupunki osana vapaaehtoistoiminnan kehittämishanketta. Sitra on tukenut vapaaehtoistoiminnan kehittämistä teema-alueellaan *”Aktiivinen kansalainen – kaiken ikäisenä”*.

Mari Patronen
Projektijohtaja

1. MITÄ ON VAPAAEHTOISTOIMINTA

Vapaaehtoistoiminnalla on monia muotoja. Yhteistä on, että vapaaehtoisena toimitaan omasta tahdosta ja ilman palkkaa tai palkkiota. Tässä oppaassa keskitytään hyvinvointia tukevaan vapaaehtoistoimintaan, jonka hyöty kohdentuu oman perhe- tai ystäväpiiriin ulkopuolelle.

Yleisesti vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan sekä yhdistysten, järjestöjen tai muiden tahojen organisoimaa toimintaa, että myös organisoimatonta ja epämuodollista vapaaehtoistoimintaa. Tilanteesta riippuen toiminnasta hyötyvien kirjo on laaja ulottuen ystäväistä ja naapureista yhteiskuntaan ja luontoon. Avaresti ajatellen vapaaehtoinen on jokainen, joka kohtaa apua tarvitsevan jalankulkijan ja saattelee tämän käsikynkkää kadun yli.

Vapaaehtoisia toimii lähes kaikilla elämän alueilla. Vapaaehtoisin voimin tuetaan ja autetaan ihmisiä, tuotetaan palveluja, toimitaan vertaisina, tuetaan osallistumista, järjestetään talkoita, keräyksiä ja tapahtumia. Vapaaehtois pohjalta toimivat useimmiten myös erilaisten yhdistysten hallitukset.

Järjestäjällä tarkoitetaan toimijaa, joka organisoii vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjä voi olla rekisteröity yhdistys, säätiö, yritys, yksityinen elinkeinonharjoittaja, kunta, valtio tai uskonnollinen yhdyskunta.

Kuva: Pilvi Tuomainen

Miksi vapaaehtoiseksi?

Halu auttaa ja olla hyödyksi on monille tärkein syy ryhtyä vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoisena voi vaikuttaa ja osoittaa tukea asioille, jotka vastaavat omia arvoja. Osallistumiseen voi kannustaa mahdollisuus oppia uutta, tutustua uusiin ihmisiin, kuulua porukkaan sekä saada vaihtelua ja virkistystä. Motivaatio osallistumiseen on tärkeä, jotta toiminta tuntuisi palkitsevalta.

Monet hakeutuvat mukaan vapaaehtoistoimintaan elämän taitekohdissa: siirryttyään eläkkeelle, vaihtaessaan ammattialaa tai etsiessään mielekästä sisältöä elämäänsä. Toiset päättävät lähteä mukaan, kun joku pyytää tai houkuttelee. Eläkeikäisistä vapaaehtoisista toiset haluavat hyödyntää työelämän osaamistaan, toiset toivovat toiminnan sisällöltä aivan jotain muuta.

Tutkittua tietoa on siitä, että vapaaehtoistoimintaan joko auttajina tai autettavina osallistuvilla eläkeikäisillä on parempi terveys kuin muilla samanikäisillä. Tampereen kulttuuri- ja liikuntaluotseilta kysyttiin, millaisia vaikutuksia vapaaehtoistoiminnalla on ollut heidän elämäänsä. Luotsit kertoivat saaneensa elämäänsä monipuolisuutta ja merkityksellisyyttä. Moni koki elämänlaatunsa kohonneen saadessaan uusia ystäviä. Lähes kaikki kiittivät mahdollisuudesta saada uutta tietoa ja uusia taitoja. Luotsit kokivat tärkeäksi auttaa muita samalla kun itse virkistyivät.

Kuva: Ari Järvelä

Voit kirjoittaa tähän, millaisia odotuksia sinulla on vapaaehtoistoimintaa kohtaan?

? **Sopisiko jokin näistä tehtäväkuvista sinulle?**

Asukasystävä
Ulkoiluseura
Ääneen lukija
Saattaja-apu
Pelikaveri
Laulattaja

Aulaemäntä / -isäntä
Vertaisohjaaja tietotekniikassa
Talkkariapu
Kulttuuriluotsi
Liikuntaluotsi
Narikanhoitaja

Toimistoavustaja
Tapahtuma-avustaja
Harrastusryhmän vetäjä
Juttukaveri
Kahvionhoitaja
Myymlän hoitaja

Kuva: Pilvi Tuomainen

2. MITÄ VAPAAEHTOISENA VOI TEHDÄ?

Vapaaehtoistoiminta on ajan antamista ja usein konkreettista auttamista ja tukemista. Vapaaehtoisia toimii kodeissa, laitoksissa sekä erilaisissa kohtaamispaikoissa. Vapaaehtoisen rooli on auttaa ikäihmistä tekemään asioita, joihin hän ei omatoimisesti kykene.

Esimerkkejä toimintamuodoista Tampereella

Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymän Mummon Kammari on vapaaehtoisen vanhustyön keskus, jonka valmentamat vapaaehtoiset tukevat niin kotona asuvia kuin hoitolaitoksissakin olevia ihmisiä. Osa toimintaa on Kyläpaikka, joka on vapaaehtoisvoimin toimiva toiminta- ja harrastuskeskus sekä vapaaehtoistoiminnan infopiste.

Vapaaehtoisten apua ja tukea välittävät myös esimerkiksi Suomen Punainen Risti, Sopimusvuori ry sekä Tampereen Kaupunkilähetys ry.

Hervannan kaupunginosassa vapaaehtoisia välittää Yhdessä Selviytymisen Tuki, YSTI ry. Vapaaehtoiset avustavat kertaluonteisesti asiointi- ja harrastusmatkoilla sekä toimivat ulkoilukavereina tai juttuseurana. Tempausluontoisena toimintamuotona kokeillaan vapaaehtoisten kulttuurikeikkoja.

Tampereen Härmälässä sijaitsevassa Kuuselakeskuksessa vapaaehtoiset luotsit opastavat alueen asukkaita keskuksen toimintoihin, liikuttavat ja tanssittavat. Kuuselakeskus toimii kaupunginosan Lähihistoria, kohtaamisen, neuvonnan ja tuen sekä palvelujen keskittymänä.

Kuva: Hannu Jukola

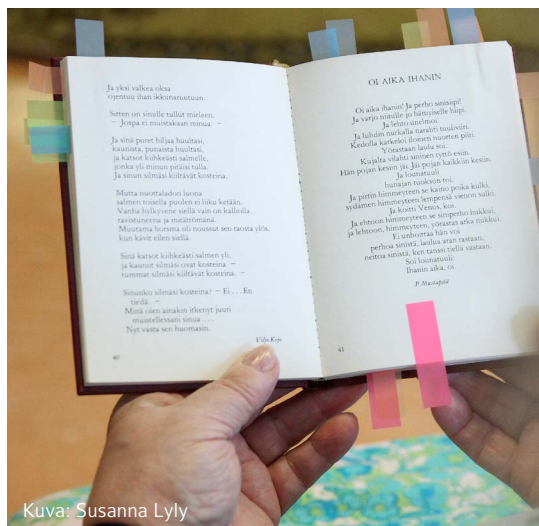
ATK Seniorit Mukanetti ry. antaa tamperelaisille seniorikansalaisille tietotekniikan perusvalmiuksia järjestämällä koulutusta sekä ohjauksia nettipisteissä. Vapaaehtoiset tietotekniikan vertaisohjaajat auttavat kursseilla, nettipisteissä ja muissa opastuspisteissä.

Useille paikkakunnille on laajentunut kulttuuriluotsi- tai kulttuurikaveritoiminta, jossa vapaaehtoiset voivat toimia tukena

sellaisille henkilöille, jotka eivät syystä tai toisesta omatoimisesti lähde tai pääse kulttuurin pariin. Tampereen kaupungin museopalvelujen Kulttuurikasvatusyksikkö TAITE organisoii kulttuuri- ja liikuntaluotsitoimintaa, jossa yli 60-vuotiaat vapaaehtoiset voivat toimia luotseina museoissa, kirjastossa, elokuvateatterissa tai kaupungin kuntosalilla. Luotsit eivät ole oppaita tai ohjaajia, vaan he tutustuvat kohteen tarjontaan vertaisihmettelijöinä yhdessä luotsattavan asiakkaan kanssa. Yksi luotsi voi ottaa mukaansa 1- 5 henkilöä. Museossa vapaaehtoisia toimii ammattilaisten rinnalla myös Vapriikin kuva-arkistossa, Kokoelmakeskus Ruskossa ja muistitiedon keruussa eri kaupunginosissa. Toimintaan suunnitellaan uusia muotoja, kuten ympäristöluotsitoimintaa, jossa vapaaehtoiset toimisivat sienestys- ja marjastuskavereina.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto organisoii monilla paikkakunnilla varamummo- ja vaaritoimintaa. Varaisovanhemmat ovat vapaaehtoisia aikuisia, jotka haluavat olla läsnä lasten arjessa ja antaa heille aikaansa. Toimintaan voi lähteä mukaan jo ennen eläkkeelle siirtymistä. Vapaaehtoiset isovanhemmat toimivat kerhoissa, erilaisissa perheiden kohtaamispaikoissa, tapahtumissa, ystävätöiminnassa, kouluissa lukuvaareina ja mummoina jne. Tampereella isovanhemmat toimivat myös nuorten ryhmissä media-aiheisissa projekteissa.

Kirjaston kotipalvelu organisoii Tampereella Luen Sinulle -toimintaa, jossa vapaaehtoiset lukijat lukevat ääneen ikäihmisten ryhmille päiväkeskuksissa ja palvelukeskuksissa. Lukutuokioissa keskustellaan ja muistellaan, toisinaan myös lauletaan ja soitetaan.

Kuva: Susanna Lylly

Kuva: Katja Reiman-Salmineh

3. MITEN RYHTYÄ VAPAAEHTOISEKSI?

Moni osallistuu vapaaehtoistoimintaan jonkin järjestön tai yhdistyksen jäsenenä, mutta pikkuhiljaa osallistumisen tavat ja muodot ovat muuttumassa. Toiset vapaaehtoiset toimivat pitkään yhdessä tehtävässä, toiset etsivät määräaikaista tai keikkaluonteisia, omaan kulloiseenkin elämäntilanteeseen sopivia tehtäviä.

Toiminnan järjestäjinä yhdistykset, järjestöt ja seurakunnat ovat konkareita, mutta myös kunnat organisoivat vaihtelevasti vapaaehtoistoimintaa. Erilaiset vapaan toiminnan tempaukset ovat suosittuja, vaikka organisoidulla toiminnalla onkin selkeä ykkösasema.

Vapaaehtoiseksi haluava voi lähestyä tahoja, jotka järjestävät toimintaa systemaattisesti tai ottaa rohkeasti yhteyttä suoraan toimipaikkaan tai henkilöihin, joiden kanssa haluaisi vapaaehtoisena toimia. Ellei tarkasti tiedä, millainen tehtävä itselle sopisi, osaavat vapaaehtoistoiminnan ohjaajat eri organisaatioissa ehdottaa vaihtoehtoja ja sopivia tapoja osallistua. Hyvä tapa suunnitella omaa toimintaa on kysyä kokemuksia heiltä, jotka jo toimivat vapaaehtoisina.

Kuva: Marika Tamminen, Vapriikin kuva-arkisto

Vapaaehtoistoiminnasta sopiminen

Kun vapaaehtoinen ilmaisee kiinnostuksensa, toiminnan ohjaaja tai muu henkilö varaa yleensä ajan alkuhaastatteluun. Sen tarkoituksena on tutustua sekä kertoittaa vapaaehtoisen toiveita. Alkuhaastattelun jälkeen ohjaajan on mahdollista arvioida, millaisia tehtäviä vapaaehtoiselle voidaan tarjota.

Vapaaehtoinen ei tee työsopimusta, eikä häneltä odoteta ennalta määrätyn työajan täyttymistä tai muitakaan normaalin työsuhteen velvoitteita. Vapaaehtoisen sopimuksen tarkoituksena on selvittää yhteisiä sääntöjä, kirjata tietoon vapaaehtoisen toiveet ja tarpeet sekä innostaa toimintaan. Kun vapaaehtoinen sopii osallistumisestaan, hän lupautuu toimimaan sovitun mukaisesti.

Sopimus ei sido vapaaehtoista määräaikaiseen työskentelyyn yhdessä ja samassa tehtävässä, vaan vapaaehtoisella on mahdollisuus sopia tehtävien vaihtamisesta tai lopettaa, kun elämäntilanne tai kiinnostuksen kohteet muuttuvat.

Vapaaehtoisen sopimus kannattaa selkeyden vuoksi aina tehdä kirjallisena. Järjestäjillä on käytössä yleensä valmis lomake, jonka vapaaehtoinen allekirjoittaa haastattelun yhteydessä, aloittaessaan tehtävässä tai viimeistään sovitun mittaisen kokeilujakson jälkeen.

Tärkeitä tietoja sopimuksessa

Vapaaehtoisen yhteystiedot.

Toiminnan järjestäjän yhteystiedot.

Vapaaehtoisen taustatiedot ja kiinnostuksen kohteet.

Tehtävän kuvaus. Mitä tehtävään kuuluu ja mitä ei kuulu?
Miten toimitaan tehtävien vaihtuessa?

Yleiset muut periaatteet, joihin vapaaehtoinen sitoutuu.

Kuka on vapaaehtoisen yhteyshenkilö, miten hänet tavoittaa?

Millaisen perehdytyksen vapaaehtoinen saa?

Miten vapaaehtoinen saa tukea?

Salassapitositoumus.

Salassapitoisuus

Luottamuksellisuus vapaaehtoistoiminnassa edellyttää vapaaehtoisen vaitiolovelvollisuutta erityisesti autettavia koskevista asioista.

Vaitiolo autettavaa koskevien asioiden osalta takaa sen, että henkilö voi luottaa siihen, etteivät hänen asiansa leviä sivullisten tietoon. Vapaaehtoinen osoittaa arvostusta autettavaa kohtaan sitoutumalla vaitioloon.

Vapaaehtoisen voi olla vaikeaa toisinaan tietää, pitäisikö hänen kertoa eteenpäin jotain tietoonsa tullutta asiaa. Ongelmatilanteissa hän voi luottamuksellisesti keskustella oman yhteyshenkilönsä, vapaaehtoistoiminnan ohjaajan tai koordinaattorin kanssa. Tärkeää on, että vapaaehtoisella on mahdollisuus purkaa ja käsitellä ohjaajan kanssa tehtävässään esiin nousseita, mieltä painavia asioita. Vapaaehtoisen ei tarvitse kantaa vastuuta autettavan asioiden selvittelystä.

Todistus vapaaehtoisena toimimisesta

Lopettaessaan vapaaehtoistoiminnan tai tietyn tehtävän vapaaehtoinen voi pyytää osallistumisestaan todistuksen. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on yhteiskunnan kannalta arvokas panos ja kartuttaa monia valmiuksia, joten todistuksesta voi olla iloa ja hyötyä myöhemmin.

Kuva: Pilvi Tuomainen

Vapaaehtoistoiminnan yleisiä periaatteita

Palkattomuus.
Luottamuksellisuus.
Tasa-arvoisuus.
Puolueettomuus.
Suvaitsevaisuus.
Toisen kunnioittaminen.
Tavallisen ihmisen tiedot ja taidot.

Vapaaehtoisen oikeuksia ja velvollisuuksia

Velvollisuus toimia aina autettavan ehdoilla.
Mahdollisuus osaamisen ja elämäntilanteen mukaiseen tehtävään.
Velvollisuus toimia sovitun mukaan.
Oikeus kieltäytyä tarjotusta tehtävästä.
Oikeus perehdytykseen ja ohjaukseen.
Velvollisuus ilmoittaa muutoksista.
Oikeus tukeen ja ohjaukseen.
Oikeus lopettaa halutessaan.

4. VAPAAEHTOISTOIMINNAN SÄÄNNÖT

Vapaaehtoistoimintaa koskevaa erillistä lakia ei Suomessa toistaiseksi ole, vaan eri säädöksissä on kohtia, jotka koskevat myös vapaaehtoisia.

Vapaaehtoistoiminnan yleisperiaatteet ovat muodostuneet järjestäjien pitkän kokemuksen myötä. Tärkeimmät säännöt on kirjattu vapaaehtoisen kanssa tehtävään sopimukseen, ja niitä voi opiskella vapaaehtoisille jaettavista oppaista. Asiat käydään läpi perehdytyskoulutuksissa ja muissa vapaaehtoisten tapaamisissa. Sitoutuessaan jonkin tietyn organisaation koordinoimaan vapaaehtoistointaan, henkilö sitoutuu noudattamaan myös organisaation toimintaperiaatteita. Lisäksi hän saa perehdytyksen sekä järjestäjän tarjoaman ohjauksen ja tuen toiminnan aikana.

Vapaaehtoisen kannalta järjestäjän yhteyshenkilön, vapaaehtoistoiminnan ohjaajan tai koordinaattorin rooli on tärkeä. Ohjaaja etsii, välittää ja muotoilee vapaaehtoiselle sopivia tehtäviä sekä toimii yhteyshenkilönä, opastajana ja tukena kaikissa pulmissa.

Ammattityön ja vapaaehtoistoiminnan raja

Peruseriaate on, että vapaaehtoisella on tukijan ja vertaisen rooli, mutta lain edellyttämää pätevyyttä vaativa työ kuuluu ammattilaisille. Sairaalassa tai palvelukodissa toimiva vapaaehtoinen ei osallistu lääketieteellisiin tai hoidollisiin tehtäviin. Vapaaehtoinen ei myöskään omin neuvoin nosta tai siirrä vaikeasti liikuntarajoitteista ikäihmistä. Tehtävät, jotka vapaaehtoinen voi kokea vaikeiksi, kuten avustamisen peseytymisessä, pukeutumisessa tai muissa intiimeissä tehtävissä, voidaan sulkea pois vapaaehtoisen roolista.

Vapaaehtoiselle sopivat tehtävät riippuvat usein tilanteesta ja toiminnan järjestäjän käytännöistä. Sairaaloissa, palvelukodeissa sekä vastaavissa paikoissa hen-

kilökunta vastaa ohjauksesta niin, ettei vapaaehtoiselle osoiteta hänelle soveltumattomia tehtäviä. Vapaaehtoisilta, jotka kuljettavat asukkaita pyörätuolilla, edellytetään yleensä kouluttamista pyörätuolin käsittelyssä. Muistipotilaiden kohtaamiseen perehdyttävään koulutukseen kannattaa osallistua, jos itsellä ei ole kokemusta muistisairauksista.

Kuva: Johanna Sola

Kotona asuvan ikäihmisen selviytyminen ei voi olla vapaaehtoisten varassa. Vapaaehtoisten tehtäväkuvaan ei kuulu säännöllinen kodin siivous tai ruoka-apu.

Vapaaehtoiset eivät käsittele autettavien ikäihmisten rahaa tai tee päätöksiä heidän puolestaan. Vapaaehtoiset tarjoavat samankaltaista tukea ja turvaa kuin omaiset, läheiset tai naapurit.

5. VAPAAEHTOISEN PALKITSEMINEN JA KULUKORVAUKSET

Vapaaehtoista voi askarruttaa, koituuko osallistumisesta jonkinlaisia veroseurauksia. Vapaaehtoistoiminta on tekijälle palkatonta, mutta veronalaiseksi tuloksi voidaan katsoa edut, joilla vapaaehtoisia kiitetään tai korvaukset, joita maksetaan vapaaehtoiselle toiminnan myötä syntyneistä kuluista.

Matkakulut

Järjestäjät korvaavat toistaiseksi vapaaehtoisten matkakuluja vaihtelevasti. Matkakuluja koituu vapaaehtoiselle esimerkiksi matkoista työn tekemiskoille tai autettavien henkilöiden hakemisesta kotoa. Vapaaehtoisella ei ole ehdotonta oikeutta matkakulujen korvauksiin, mutta kulut eivät kuitenkaan saisi olla este vapaaehtoiseksi ryhtymiselle. Vaikka matkakulujen korvaaminen ei ole järjestäjän velvollisuus, usein matkoja korvataan harkinnanvaraisesti tai tietyin edellytyksin. Tavanomainen käytäntö on, että vapaaehtoistoimintaa organisoiva yhteisö maksaa bussilippuja paikallisliikenteen taksan mukaan. Matkakorvauksista tulee kuitenkin aina sopia etukäteen.

! Vapaaehtoinen

Jos sovit matkakorvauksista, tarkista vapaaehtoistoiminnan ohjaajalta, ovatko korvaukset veronalaista tuloa. Tarvittaessa selvitä asia verohallinnosta.

Työasut ja –välineet

Kuluja voi syntyä myös puheluista, tekstiviesteistä, kopioinnista tai esimerkiksi internetin käytöstä. Säännöksiä ei ole siitä, millaisin edellytyksin näitä tulisi vapaaehtoiselle korvata, joten asiasta on syytä sopia etukäteen. Jos vapaaehtoinen saa käyttöönsä työvälineitä tai työvaatteita, niitä ei voi käyttää muuhun kuin sovittuun toimintaan. Jos vapaaehtoinen saa puhelimen käyttöönsä, sitä tulee käyttää vain vapaaehtoistoimintaan liittyviin puheluihin.

Ateriat ja muut edut

Vapaaehtoisen kannalta on kohtuullista, että säännöllisiin, usean tunnin työrupeamiin sisältyisi mahdollisuus ruokailla tai kahvitella. Joillakin järjestäjillä käytäntö on, että esimerkiksi yli neljän tunnin mittaisen toiminnan aikana vapaaehtoinen voi nauttia kahvin tai aterian. Verotuksen näkökulmasta vapaaehtoistoiminnan yhteydessä satunnaisesti tarjottu normaali ateria tai välipala on verovapaa, kunhan aterian arvo ei ole kohtuuton. Vapaaehtoinen ei voi kuitenkaan saada ruokaa kotiin vietäväksi.

Kulttuurin ja liikunnan parissa toimivat vapaaehtoiset voivat saada pääsylippuja erilaisiin kulttuurilaitoksiin tai tilaisuuksiin. Silloin kun vapaaehtoinen ja avun tarvitsija käyvät yhdessä maksullisessa tapahtumassa, esimerkiksi teatterinäytöksessä, vapaaehtoiselle annettu pääsylippu ei ole veronalaista tuloa, koska lipun antaminen on edellytys, että vapaaehtoinen voi avustaa. Lippu on verovapaa riippumatta siitä, antaako lipun avustettava henkilö tai vapaaehtoistoiminnan organisoija.

Palkitseminen

Työlle osoitettu tunnustus on tapa palkita vapaaehtoisia. Vapaaehtoisia kiitetään ja kannustetaan myös muilla huomionosoituksilla, kuten yhteisillä virkistyspäivillä ja muilla tapaamisilla. Vapaaehtoinen voi vastaanottaa vähäarvoisen, mainoslahjatyypin lahjan, kunhan se annetaan etukäteen asiasta sopimatta.

Vapaaehtoisia kannustetaan myös antamalla mahdollisuus osallistua koulutuksiin ja kursseille. Koulutus, joka liittyy tehtävään ja on vähäistä, on vapaaehtoiselle verovapaa.

6. TYÖNHAKIJA VAPAAEHTOISENA

Vapaaehtoistoiminta kartuttaa työelämässä tarvittavia valmiuksia sekä tarjoaa mahdollisuuksia uusien ihmissuhteiden solmimiseen. Työttömälle työnhakijalle mielekäs vapaaehtoistoiminta avaa ehkä uusia polkuja opintoihin ja työllistymiseen. Osallistumista voi hankaloittaa pelko työttömyysturvan menettämisestä.

Työtön työnhakija voi työttömyysturvaa menettämättä osallistua vapaaehtoistoimintaan samalla tavalla kuin työssäkäyvä, opiskelija tai eläkeläinen. Työtön voi toimia vapaaehtoisena yhdistyksissä, kunnissa, valtiollisissa organisaatioissa tai seurakunnissa. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta tulee kuitenkin ilmoittaa TE-toimistoon.

Vapaaehtoisena toimimisen aikana TE-toimisto antaa työtarjouksia sekä palvelee kuten työnhakija-asiakastaan muulloinkin. Vapaaehtoistoiminnan aikanaakin henkilön on oltava työmarkkinoiden käytössä. Vapaaehtoistoiminta ei ole pätevä syy kieltäytyä tarjotusta työstä tai sovitusta työllistymistä edistävästä palvelusta tai keskeyttää palvelu kokonaan. Koska vapaaehtoiset toimivat erilaisissa tehtävissä ja erilaisten järjestäjien kautta, TE-toimisto arvioi vapaaehtoistoiminnan vaikutuksen työttömyysturvaan aina tapauskohtaisesti.

Työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysturvaan, jos hän työskentelee vapaaehtoisena yrityksessä. Työtön työnhakija ei voi myöskään tehdä sellaisia tehtäviä, jossa työn tarjoajalla on palveluksessaan säännöllisesti työsuhteisia henkilöitä.

! Työnhakija

Ota ennen vapaaehtoistoimintaan ryhtymistä yhteys paikalliseen TE-toimistoon, ja tarkista, että voit toimia vapaaehtoisena työttömyysturvaa menettämättä.

7. TURVALLISUUS VAPAAEHTOISTOIMINNASSA

Vapaaehtoistoiminnassa kaikkien etu on että, turvallisista toimintaolosuhteista huolehditaan mahdollisimman hyvin. Vapaaehtoinen saattaa olla tekemisissä erilaisten apuvälineitten kanssa, joiden käytöstä hänellä ei ole aiempaa kokemusta. Hoitolaitoksessa myös henkilöhygieniakäytäntöjen ja hälytysjärjestelmien tunteminen on tärkeää. Työturvallisuuskysymyksiä käydään läpi perehdytyskoulutuksissa, mutta vapaaehtoisen on hyvä kerrata ohjeita ja kysyä tarpeen mukaan lisätietoa.

Vapaaehtoisella on velvollisuus noudattaa toimintapaikan turvallisuusohjeita. Koska vapaaehtoinen ei ole ammattilainen, häneltä ei voida odottaa ammattitaidon ja työkokemuksen mukaista osaamista. Vapaaehtoinen ei tunne työolosuhteita yhtä syvällisesti kuin työpaikan palkattu henkilökunta, joten hänen tulee huolehtia turvallisuudesta siinä laajuudessa kuin opastus, ohjeet ja normaali huolellisuus edellyttävät.

Työnantaja on yleensä velvollinen ottamaan vakuutuksen työntekijöiden tapaturmien varalta, mutta vapaaehtoisia velvoite ei koske. Ellei vakuutusta ole, vapaaehtoisen on hyvä arvioida, pitäisikö hänen ottaa oma tapaturmavakuutus, joka kattaa vahingot myös vapaaehtoistoiminnan aikana.

Muistilista turvallisuusasioissa

Ota aina oma-aloitteisesti puheeksi vapaaehtoistoiminnan järjestäjän kanssa mieltä askarruttavat vaaratekijät.

Osallistu uusille vapaaehtoisille tarkoitetuille perehdytyskursseille.

Noudata aina saamiasi ohjeita, lue käyttöohjeet ja selvitä esimerkiksi ensiaputarvikkeiden, palontorjuntavälineiden sekä hätäteiden sijainti.

Ilmoita havaitsemistasi häiriöistä ja vioista välittömästi toimipaikan henkilökunnalle.

Muista että tupakointi on kielletty työyhteisöjen yhteisissä ja yleisissä tiloissa sekä asiakastiloissa.

Vapaaehtoistoiminnassa jaksaminen

Monet vapaaehtoistoiminnan tehtävät ovat vuosien myötä muodostuneet entistä vaativimmiksi, ja vapaaehtoiset toimivat henkisesti kuormittavissa tehtävissä. Jotta vapaaehtoinen voi toimia turvallisesti ja hyvällä mielellä, hänellä tulee olla mahdollisuus kaikissa tilanteissa kääntyä tukihenkilön puoleen. Vapaaehtoistoiminnan ohjaajan kanssa voi keskustella ja tarvittaessa vaihtaa tehtäviä toisiin tai lopettaa, jos kokee työn omiin voimavaroihin nähden liian vaativaksi.

Myös keskusteluissa muiden vapaaehtoisten kanssa voi jakaa kokemuksia.

Kuva: Susanna Lyly

8. VAPAAEHTOISEN VASTUU

Vapaaehtoistoiminnassa voi sattua vahinkoja, joihin ei voi varautua normaalilla huolellisuudella. Vapaaehtoinen kuljettaa, kantaa, käyttää työ- ja apuvälineitä ja toimii vieraisissa ympäristöissä. Vahinko voi olla jonkin esineen särkyminen tai se voi olla henkilövahinko eli jollekulle aiheutettu fyysinen vamma.

Vapaaehtoisen toiminnassa perustana on normaali huolenpitovelvollisuus. Kun vapaaehtoinen tehtävässään tavanomaiseen tapaan varoo vahingon syntymistä, on hän vastuunsa kantanut. Normaali huolenpitovelvoite riippuu toki tilanteesta ja esimerkiksi autettavan terveydentilasta. Ohjenuorana voi pitää arkijärjen käyttöä ja toimimista aina autettavan edun mukaan.

Vahingonkorvauslain mukainen vastuu edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta. Tuottamus tarkoittaa sitä, että henkilö on toiminut huolimattomasti tai taitamattomasti tai vahingon syynä on selkeä laiminlyönti. Jos vahinko on johtunut jostain aivan muusta kuin vapaaehtoisen laiminlyönnistä, vapaaehtoinen ei ole vastuussa vahingosta.

Monilla vapaaehtoistoiminnan organisoijilla on vapaaehtoisia varten otettu vastuuvakuutus, vaikka yhtenäistä vakuuttamisvelvollisuutta ei ole. Vapaaehtoisen kannalta varminta on, että järjestäjällä on kattava vakuutus.

Vapaaehtoisen vastuu vahingoista

Toimi tavanomaisella huolellisuudella ja harkinnalla.

Noudata aina vapaaehtoistoiminnan järjestäjän ja toimipaikan ohjeita.

Vahingonkorvausvastuu edellyttää tahallista virhettä tai laiminlyöntiä.

Vapaaehtoiseksi ryhtyvä

Kysy vapaaehtoistoiminnan järjestäjältä, onko sillä vapaaehtoisia varten vastuu- ja tapaturmavakuutus, mitä vakuutukset kattavat ja edellytetäänkö vapaaehtoiselta jotain vakuutuksen piiriin pääsemiseksi.

Omia muistuinpanoja

TAMPERE

Lähiatori Kuusela Nuolialantie 46
Avoinna ark. 9 – 15 | puh. 044 512 0806

Lähiatori Peurankallio Peurankallionkatu 10
Avoinna ark. 9 – 15 | puh. 040 749 9694

Kotitori Puutarhakatu 6
Avoinna ark. 8.30 – 15.45 | puh. 03 5656 5700

Lähteet

Willberg, Elina: *Varmasti vapaaehtoinen – ikäihmisten hyvinvointia tukevan vapaaehtoistoiminnan sääntöjä ja käytäntöjä*. Sitra 2015.

Opas on koottu Sitran julkaisun pohjalta. Tarkemmat lähteet ovat julkaisussa.